

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»
(для бакалаврів)**

Київ 2016

МАУП

Підготовлено доцентом кафедри соціології та соціальної роботи
Баранівським В.В.

Затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи
(протокол № 10 від 27.05.2016 р.)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського Інституту
соціальних наук і самоврядування Г.А. Алієва
(протокол № 11 від 23.06.2016 р.)

Баранівський В.В. Навчальна програма дисципліни «Психологічна
допомога в соціальній роботі» (для бакалаврів). – К.: МАУП, 2016 – 13 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план,
зміст дисципліни «Психологічна допомога в соціальній роботі», теми
рефератів, питання для самоконтролю, список літератури.

©Міжрегіональна Академія
управління персоналом
(МАУП), 2016

МАУП

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Психологічний вплив на особистість в соціальній роботі здійснюється відповідно до того, якого напрямку теоретичної і практичної психології дотримується соціальний працівник, які його досвід роботи і професійна підготовленість. Використання різноманітних психологічних прийомів і технік розподіляється на два основних методологічних принципи: директивний — розвиток допомагаючих стратегій, які засновані на лікуванні, і в цьому випадку клієнт є пасивним споживачем психотерапії, і не директивний, в основі якого — сприяння самоактуалізації особистості, здатності підтримувати себе саму, розвиток незалежності.

У практиці соціальної роботи послідовний психологічний вплив на клієнтів здійснюється у таких формах: індивідуальна робота, групова робота і робота у мікросоціальному середовищі. В основі сучасних діагностичних підходів до соціальної роботи лежать два основоположні принципи: соціальна допомога, заснована на індивідуалізації клієнта та його проблеми; допомога спрямована на поліпшення соціального життя особистості. Ці процеси описані в науковій літературі як діагноз і лікування. На діагностичному етапі соціальної роботи соціальний працівник намагається розпізнати природу, причини звернення до психолога чи соціального працівника, зрозуміти психологічний стан клієнта, адекватно його інтерпретувати. На цьому етапі важливо знайти порозуміння з клієнтом, встановити довірливі взаємовідносини, отримати необхідну інформацію, подолати опір у саморозкритті, якщо такий виникає. На цьому етапі соціальний працівник отримує інформацію про почуття клієнта, його соціальне оточення, умови життєдіяльності, стан здоров'я, ставлення близьких людей до проблеми, з якою він звернувся, його власне ставлення до проблеми і власної життєвої ситуації. Для цього використовується метод інтерв'ю, під час якого клієнт розповідає свою історію, розкриває основні психологічні й соціальні фактори. Таке інтерв'ю часто має спонтанний характер і потребує від соціального працівника досвіду роботи, гнучкості, тактовності, володіння різноманітними психологічними техніками.

Головним на цьому етапі є створення умов для активного слухання клієнта, а сам діагностичний етап має терапевтичний характер, тому що клієнт має змогу висловитися, взяти участь в обговоренні. Велику увагу приділяє соціальний працівник емоціям клієнта. Важливою частиною роботи на початковій стадії є спостереження за спонтанними, реактивними емоціями, їх змінами залежно від теми, яка обговорюється. Знання структури

МАДУП

індивідуальності і динаміки поведінки в їх нормі і патології — невід'ємна частина взаємодії соціального працівника і клієнта. Оцінювання структури особистості ґрунтується на спостереженні таких реакцій клієнта: взірці поведінки, механізми захисту, якість відповідей, емоцій і переживань, тривог і неспокою.

Взаємодія соціального працівника і клієнта може припинитися на діагностичному етапі, коли клієнт під час розповіді усвідомлює свою проблему і свій психологічний стан і більше не звертається за допомогою. У тому випадку, коли необхідна подальша робота соціального працівника із клієнтом, уточнюються потреби клієнта, узгоджуються наміри, програма або план допомоги.

Психологічна допомога клієнту в соціальній роботі розглядається з погляду психологічної інтервенції (втручання) і психологічного консультування.

Загальною метою викладання даної дисципліни є надання студентам можливостей опанування комплексу знань та умінь щодо сучасних принципів і стратегій психологічної допомоги різним категоріям клієнтів соціальної роботи відповідно до меж компетенції соціального працівника.

В результаті вивчення дисципліни студенти мають **знати**:

- особливості психологічної допомоги в соціальній роботі;
- основні концепції психологічної допомоги;
- цінності соціальної роботи в процесі надання психологічної допомоги користувачам сфери соціальних послуг;
- основні технології психологічної допомоги різним категоріям населення.

Уміти:

- збирати інформацію про психологічні проблеми клієнта;
- проводити психотерапевтичне інтерв'ю з метою вивчення головних психологічних проблем клієнта;
- використовувати техніки психологічної допомоги відповідно до категорії тих, хто потребує психологічну допомогу.

МАДУП

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
«ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»

№ з/п	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ
1	Тема 1. Особливості психологічної допомоги в соціальній роботі
2	Тема 2. Основні концепції психологічної допомоги
3	Тема 3. Етичні принципи надання психологічної допомоги
4	Тема 4. Типи тоталітарних організацій та тактика консультанта.
5	Тема 5. Психологічна допомога особистості, що перебуває у складній життєвій ситуації.
	Змістовий модуль 2. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ
6	Тема 6. Тактика індивідуальної психологічної допомоги
7	Тема 7. Психологічна допомога особам з хімічною залежністю та їхнім родинам
8	Тема 8. Психологічна допомога особам, що зазнали домашнього насильства
9	Тема.9. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам, постраждалим внаслідок переселення з зони АТО, стихійного лиха та техногенних катастроф
10	Тема 10. Психологічна допомога військовим, учасникам АТО.
	Разом годин: 90

МАУП

Зміст дисципліни
«ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»

Змістовий модуль 1.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ
У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Тема 1.

Особливості психологічної допомоги в соціальній роботі

Впровадження цінностей соціальної роботи в процесі надання психологічної допомоги. Клієнтоорієнтований підхід К. Роджерса як базова засада психологічної допомоги в соціальній роботі. Межі компетенції соціального працівника в наданні психологічної допомоги.

Література [1, 4, 10, 14,20-21,23,26-28]

Тема 2.

Основні концепції психологічної допомоги

Основні теоретичні концепції психологічної допомоги (психодинамічна, біхевіоральна, когнітивна, екзистенційно-гуманістична). Залежність цілей психологічної допомоги від її теоретичного підґрунтя. Універсальні цілі психологічної допомоги.

Література [1- 3, 8-10, 14,24,31-35]

Тема 3.

Етичні принципи надання психологічної допомоги

Етичний кодекс, що регулює діяльність "помічників". Суперечності роботи консультантів або інших осіб, що надають психологічну допомогу. Правила, що обмежують (уточнюють) дію етичних принципів надання психологічної допомоги

Література [1- 3, 12, 15]

Тема 4.

Типи тоталітарних організацій та тактика консультанта

Поняття тоталітарної організації. Ознаки тоталітарної організації. Політичні партії, фінансові піраміди та релігійні організації. Тактики та стратегії консультанта.

Література [10, 12-14,17, 23,25]

Тема 5.

Психологічна допомога особистості, що перебуває у складній життєвій ситуації

Загальне поняття про складні життєві ситуації ("ситуації неможливості"). Типи складних життєвих ситуацій та їх особливості. Поведінкові стратегії та психологічний захист в ситуаціях неможливості. Змістова типологія проблем, що спричиняють до пошуку психологічної допомоги. Стратегія надання психологічної допомоги (оцінка ступеня втручання, інтенсивна опіка, кризове консультування). Проблема "складних" клієнтів.

Література [4, 5, 7, 13-15,17, 23]

Змістовий модуль 2.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ

Тема 6.

Тактика індивідуальної психологічної допомоги

Цілеспрямованість та культурна чутливість психотерапевтичного інтерв'ю. Структурування психотерапевтичного інтерв'ю (п'ятикрокова за А. Айві). Психологічне (психотерапевтичне) інтерв'ю як процес наснаження на прийняття рішення. Ієрархія мікротехнік уважної поведінки. Мікротехніки впливу.

Література [12, 15, 23, 25, 27, 30, 32]

Тема 7.

Психологічна допомога особам з хімічною залежністю та їхнім родинам

Співзалежність як чинник формування хімічної залежності. Види реакцій співзалежного члена родини на залежну поведінку родича. Особливості психологічної допомоги на різних етапах реабілітації осіб з хімічною залежністю. Проблема наснаження особи з хімічною залежністю на припинення вживання наркотичних речовин та початок процесу реабілітації. Втручання "переконання" за В. Джонсоном. Принципи роботи товариства Анонімних Алкоголіків, груп Ал-Анон та Ал-Атін. Сутність програми 12 кроків та

можливості її застосування у роботі груп користувачів і груп, керованих професіоналами.

Література [4-7, 15, 23, 25, 27, 30, 32]

Тема 8.

Психологічна допомога особам, що зазнали домашнього насильства

Поняття віктимності та чинники, які визначають віктимну поведінку. Проблема домашнього насильства в Україні. Види домашнього насильства. Законодавчі основи подолання домашнього насильства. Психологічна складова роботи з жертвами домашнього насильства (форми та види психологічної допомоги).

Література [16, 18, 19, 22, 24, 25, 26, 28]

Тема 9.

Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам, постраждалим внаслідок переселення з зони АТО, стихійного лиха та техногенних катастроф

Негативна група наслідків: звичайні людські страждання; травматичні психологічні реакції; психіатричні розлади. Позитивна група наслідків. Нейтральна група наслідків. Зняття емоційної напруги та підвищення рівня соціальної адаптації у внутрішньо переміщених осіб, які знаходяться в кризовій ситуації.

Література [4, 14, 15, 37]

Тема 10.

Психологічна допомога військовим, учасникам АТО

Основними напрямками психологічної допомоги та реабілітації. Організація та проведення психодіагностичних заходів з військовослужбовцями, що вимагають підвищеної психолого-педагогічної уваги. Організація та проведення психокорекційної роботи. Організація та проведення заходів психологічного супроводу військовослужбовців в період проходження військової служби. Надання кваліфікованої психологічної допомоги військовослужбовцям, несучим бойове чергування, учасникам бойових дій та інших надзвичайних ситуацій. Організація та проведення заходів психопрофілактичної та психогігієнічної спрямованості.

Література [2, 4, 6, 11, 16, 19, 30]

Теми рефератів

1. Психологічна допомога як необхідна ланка соціальної роботи.
2. Проблеми становлення правових засад соціально-психологічного забезпечення соціальної роботи в Україні.
3. Загальні суперечності соціальної роботи в посттоталітарному суспільстві.
4. Конституційні гарантії щодо соціального захисту громадян України.
5. Роль міжнародних стандартів в удосконаленні роботи соціальнопсихологічних служб.
6. Проблеми становлення правових засад соціальної роботи в Україні.
7. Нові напрями роботи соціальних служб в галузі психологічної допомоги.
8. Роль ООН у формуванні політики соціальної роботи в Україні.
9. Особливості релігійних традицій в розвитку системи соціальної роботи в суспільствах різних типів.
10. Теорії соціальної роботи у вітчизняній думці — від благодійності до добродійності.
11. Визначення мети, принципів, категорій, змісту і засобів соціально-психологічної допомоги.
12. Значення педагогічних і психологічних складових у розвитку системного підходу до соціальної роботи.
13. Цільове призначення служб соціально-психологічної допомоги.
14. Основні функції соціально-психологічних служб.
15. Вирішення соціальних і психологічних проблем становлення особистості у кризовому суспільстві.
16. Типи складних життєвих ситуацій та їх особливості.
17. Поведінкові стратегії та психологічний захист в ситуаціях неможливості.
18. Змістовна типологія проблем, що спричиняють до пошуку психологічної допомоги.
19. Вирішення проблеми соціального розвитку дітей в сім'ях.
20. Насильство в сім'ї.
21. Специфіка роботи служб соціально-психологічної допомоги з людьми похилого віку та інвалідами.
22. Роль соціальної підтримки людей похилого віку у період кризи суспільства.
23. Розвиток та особливості соціально-психологічного захисту: зарубіжний і вітчизняний досвід.
24. Проблеми соціально-психологічної допомоги в установах інтернатного профілю.

25. Психологічні особливості в роботі соціального працівника: готовність до взаємодії з клієнтом.
26. Співзалежність як чинник формування хімічної залежності.
27. Психологічна складова роботи з жертвами домашнього насильства
28. Основними напрямками психологічної допомоги та реабілітації.
29. Організація та проведення психодіагностичних заходів з військовослужбовцями, що вимагають підвищеної психолого-педагогічної уваги.
30. Організація та проведення заходів психологічного супроводу військовослужбовців в період проходження військової служби.

Питання для самоконтролю

1. Навички соціального працівника.
2. Історія становлення сучасної системи психологічної допомоги особистості
3. Цінності соціальної роботи.
4. Підходи до класифікації видів психологічної допомоги. Окремі види професійної психологічної допомоги
5. Заходи психологічної допомоги у соціальній роботі.
6. Психологічна допомога в практиці соціального працівника: особливості та межі.
7. Завдання соціальної роботи у медичному закладі.
8. Особливості психодинамічного підходу в наданні психологічної допомоги. Цілі та методи психодинамічної психотерапії
9. Поняття мультидисциплінарного підходу у соціальній роботі.
10. Особливості біхевіорального та когнітивного підходів у наданні психологічної допомоги. Цілі, що визначаються в межах цих підходів. Методи біхевіоральної психотерапії.
11. Поняття “клієнт” у соціальній роботі.
12. Етичні принципи надання психологічної допомоги
13. Фази процесу соціальної роботи.
14. Цілі терапії, орієнтованої на клієнта (за К. Роджерсом).
15. Практичні ролі соціальних працівників.
16. Відповідальність консультанта та відповідальність клієнта за позитивні зміни психологічного стану клієнта. Партнерство консультанта і клієнта в процесі надання психологічної допомоги.
17. Посередницькі ролі соціальних працівників.

18. Обмеження дії принципу конфіденційності у наданні психологічної допомоги. Правила Шнейдера.
19. Адміністративні ролі соціальних працівників.
20. Стрес як складна життєва ситуація. Фази загального адаптаційного синдрому за Г. Сельє. Симптоми психологічного стресу.
21. Дискримінація клієнтів соціальної роботи. Чинники соціального виключення.
22. Етапи розвитку кризи за Г. Капланом.
23. Технологія індивідуальної роботи з клієнтом.
24. Чинники вигоряння професіоналів, що надають психологічну допомогу.
25. Групова соціальна робота як метод соціальної роботи
26. Рольові функції консультанта у процесі наданні психологічної допомоги.
27. Види груп в соціальній роботі.
28. Засоби отримання відомостей про людину, якій надається психологічна допомога. Види анамнезу.
29. Технологія роботи груп взаємодопомоги
30. Модель ефективного консультанта за Р. Кочюнасом, 1999.
31. Технологія роботи груп соціальної дії.
32. Позитивний вплив на особистість професійної діяльності консультанта.
33. Моделі соціальної профілактики.
34. Стратегія кризового консультування (основні проблеми та етапи).
35. Технологія соціальної профілактики.
36. Поняття та ознаки вигоряння професіоналів, що надають психологічну допомогу.
37. Методи профілактичної роботи.
38. Загальне поняття про складні життєві ситуації (ситуації неможливості). Види складних життєвих ситуацій.
39. Провідні категорії соціальної педагогіки
40. Профілактика вигоряння професіоналів, що надають психологічну допомогу.
41. Соціалізація особистості: зміст, умови, механізми.
42. Поняття про фрустрацію. Класифікація перешкод на шляху досягнення цілі.
43. Технологія професійної діяльності соціального педагога.
44. Психологічний захист як спосіб подолання складних життєвих ситуацій.
45. Структура та характеристика соціально-педагогічної ситуації.
46. Особистісні типи (модель Лічко-Леонгарда) та “ключові” ситуації.
47. Форми соціально-педагогічної діяльності із сім'єю.
48. Основні типи проблем клієнтів, з якими стикаються консультанти у процесі роботи (класифікація за змістом).

49. Соціально-педагогічна робота у загально - освітніх закладах
50. Цілеспрямованість та культурна чутливість психотерапевтичного інтерв'ю.
51. Розробка та впровадження соціального проекту.
52. Структурування психотерапевтичного інтерв'ю (п'ятикрокова модель А. Айві).
53. Соціальна робота з особами, схильними до правопорушень.
54. Психологічне (психотерапевтичне) інтерв'ю як процес наснаження на прийняття рішення.
55. Соціальна реабілітація осіб, яким властива адиктивна поведінка.
56. Ієрархія мікротехнік надання психологічної допомоги (згідно з еkleктичним підходом). Навички уважної поведінки та навички впливу.
57. Соціальна реабілітація ВІЛ-інфікованих.
58. Поняття емпатії. Складові емпатії за К. Роджерсом. Рівні емпатії за А. Айві.
59. Соціальна робота у сфері зайнятості населення.
60. Основні стратегії дослідження особистості (спостереження, вивчення особистої історії, або метод анамнезу, кореляційний аналіз та експериментальне дослідження).

Список літератури

Основна

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. — К.: УДСССМ, 2001.
2. Антология социальной работы. — М., 2014. — Т. 1–3.
3. Бурая Н. П. Соціальна робота: Навч. посіб. — Харків: Ун-т внутрішніх справ, 2011. — 104 с.
4. Збірник матеріалів на допомогу спеціалістам центрів ССМ: Матеріали обл. навч. семінару-практикуму “Соціально-психологічна робота з жінками та молодими сім'ями як базовий напрямок в роботі ЦССМ”, 24–26 вересня 1997 р. — Полтава, 1997.
5. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми і молоддю в Україні: Теорія і практика: Монографія. — К., 2008.
6. Кадровое обеспечение социальных служб: Состояние и перспективы развития. — М., 2007.
7. Конвенція про права дитини № 44/25: Прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією Генеральної Асамблеї ООН Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради України від 27.09.91 № 789-ХІІ.

8. Лазос Г.П. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам (на прикладі роботи з переселенцями з Криму)// Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. – К., 2015.
9. Настольная книга специалиста. — М.: Ин-т социальной работы, 2015.
10. Навчально-методичний посібник. Введення в професію: основи діяльності психолога батальйону, полку (Корабля 1 рангу). - К.,2014.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.92 № 31.
12. Права людини в Україні: Щорічник. — К., 2015.
13. Права человека и работа в социальной среде: Пособие для училищ по подготовке социальных работников и работников социальной сферы. — Нью-Йорк; Женева, 2005.
14. Практична соціальна робота / За ред. Пам Картер, Тони Джеффса та Марка К. Сміта. — Асоціація психіатрів України. — Амстердам; К., 2006. — 183 с. — (Сер: Соціальна робота.)
15. Проблемы алкоголизма в семье: Доклад Европейского союза. — Запорожье, 2001. — 99 с.
16. Про невідкладні заходи щодо поліпшення становища жінок, охорони материнства і дитинства, зміцнення сім'ї: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.90 № 1420-1.
17. Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків: Постанова Кабінету Міністрів України № 226.
18. Социальная работа / Под общ. ред. В. И. Курбатова. — Ростов н/Д: Феникс, 2014.
19. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / За заг. ред. І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. — К.: УДЦССМ, 2000. — Вип. 1.
20. Социальная работа с пожилыми людьми // Настольная книга специалиста. — М.: Ин-т социальной работы, 2014.

Додаткова

21. Социальная работа с семьей // Настольная книга специалиста. — М.: Ин-т социальной работы, 2006.
22. Справочное пособие по социальной работе / Под. ред. А. М. Панова, Е. И. Холостовой. — М.: Юрист, 2007.
23. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы. — М.: Владос, 2000.
24. Холостова Е. И. Профессиональный и духовно-нравственный портрет социального работника. — М., 2003.
25. Беспалый В. К вопросу преемственности поколений в современных условиях // Молодежная политика: опыт, проблемы, перспективы: Материалы науч.-практ. конф.: В 2 ч. — К., 2004. — Ч. 2.

26. Буева Л. П. Социальная среда и сознание личности. — М.: Изд-во МГУ, 2014.
27. Влияние средств массовой коммуникации на интересы детей и молодежи. — М.: АПН СССР, 2008.
28. Доценко Е. Л. Психология манипуляции. — М.: Изд-во МГУ, 2013.
29. Костенко Н. В. Ценности и символы в массовой коммуникации. — К.: Наук. думка, 2013.
30. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М., 2014.
31. Миллс Р. Властвующая элита. — М., 2009.
32. Сычев Ю. Б. Микросреда и личность (философские и социологические аспекты). — М.: Мысль, 2014.
33. Сусская О. А. Преодоление барьеров в реализации правовых гарантий молодежи как элемент социальной политики // Проблемы соціального захисту молоді в умовах зміни соціально-економічних відносин. — К., 2013.
34. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия // Вестн. МГУ. — 2014. — № 4.
35. Ярошевский Т. М. Личность и общество. — М., 2013.
36. Coleman J. The nature of adolescence. — L., 2008. — P. 38.
37. Kent J., Niemi R. G. Generations and politics. — N. Y., 2011. — P. 406.
38. Ines C., Mac. Old Youth and Young // Encounter. — 2014.
39. Kenneth E. Miller. Rethinking a Familiar Model: Psychotherapy and the Mental Health of Refugees / Miller E. Kenneth // Journal of Contemporary Psychotherapy. — Vol. 29, No. 4, 2014. — pp. 283- 306.
40. Hárđi L. Psychotherapy and psychosocial care of torture survivor refugees in Hungary /L. Hárđi, A. Kroo // Torture Volume N 21. — November, 2011. — pp. 84-97.

МАУП